

ANNA MARIA MUSSONS

LA HISTÒRIA DEL REI PIPÍ I LA FILLA DE L'EMPERADOR D'ALEMANYA

1. TRANSCRIPCIÓ I ESTUDI D'UN TEXT DEL «LIBRE DE LES NOBLESES DELS REYS»

El *Libre de les nobleses dels reys* és un manuscrit en paper, procedent de la Biblioteca Dalmases, amb lletra de la primera meitat del segle xv i compilat per un personatge, quasi desconegut, anomenat Francesc. Es tracta d'un conjunt de cròniques i fragments d'obres semblants de procedències diverses que s'intercalen amb llegendes també de fonts diferents.¹

El manuscrit presenta un índex inicial amb el títol «Rubrica del llibre apellat de les nobleses e proeses dels reys e dels nobles barons/ e en especial parle dels fets de Carles Maynes Rey de France hi emperador de Roma e de alamanya/ e de altres singulars fets». Aquesta rúbrica anava seguida de 561 més, les corresponents als 561 capítols del llibre, se'n conserven, però, 521 degut a la pèrdua d'un dels folis. La història que estudiem ocupa vuit rúbriques, de la LVIII a la LXV, les quals donen títol als episodis més importants del relat.²

1. El manuscrit es troba a la Biblioteca Nacional de Catalunya amb el núm. 487. Miquel Coll i Alentorn en fa la descripció en *El libre de les nobleses dels reys*, «Estudis Universitaris Catalans», XII, 2, 1928, pàgs. 485-524. També en parla J. Massó a *Historiografia de Catalunya en català durant l'època nacional*, «Revue Hispanique», 15, 1906, pàgs. 571-572.

2. Els títols de les vuit rúbriques són els següents:

LVIII. Del XXc rey de france qui ach nom Pipí qui fo fill de dona blancha flor e de nilsabet e com li amenaven per esposa de la filla del emperador dalamanya e la volgren hocir al bosch.

Els 26 primers capítols parlen dels fets dels suposats reis de l'antiguitat partint d'Ambrot, senyor de Troia, «el primer rey qui hanch fo al mon». Troia és l'origen de tots els llinatges monàrquics i les tradicions llegendàries inclouen noms coneguts i inventats: Jupiter, Dardanus, Romulus, Ercules...

A partir del capítol XXVII comença a parlar dels reis de França tot fent una genealogia, majoritàriament inventada, dins de la qual hi col·loca algunes notes dels reis gots d'Espanya i de la invasió sarraïna. Segons aquest catàleg, el primer rei de França es deia Moroynus, al qual seguien tres reis anomenats Clodoveo, un altre Moroynus, Xelderich, un altre Clodoveo, Cloqueyres, Cloqueyres Robert, Clodoveo, Tirin, Cloqueyres, Xelderich, Robert, Tirin, Crees Tirin, Robert, Felip, Robert, Arnolt, Arnolt, Archa, Cloqueyres, Nilsabet...³ A partir de Nilsabet comença la història del rei Pipí i la filla de l'emperador d'Alemanya.

Entre els capítols que dedica als reis de França, els anteriors al de Nilsabet, són de contingut molt concret i no s'estenen en detalls: segueixen un esquema pràcticament fix que inclou el nom del pare, el del fill, els anys de regnat i el lloc d'enterrament que gairebé sempre és «Sent Dionís». En canvi, a partir del XXIIIè rei de França, Cloqueyres, el fil de successió s'omple i hi trobem el nom de l'esposa «Blancha flor», la informació que els reis moren sense descendència masculina i que l'única filla, anomenada també «Blancha flor», s'enamora del príncep Nilsabet, el qual rebrà la corona de França per matrimoni l'any 781. D'aquesta unió neix Pipí, el XXVè rei de França.

El capítol LVIII⁴ explica els principals fets de la vida del rei Pipí: la conquesta de «tota Bretanya» de mans dels sarraïns i la visita dels

LVIII. Com dos germans fills dun pages trobaren la donzella filla de l'emperador dalemanya en lo bosch e amenarantla a lur alberch.

LX. Com Pipi rey de france anant cassant por lo bosch bench en la case hon estave la filla del emperador dalemanya per massipa la cal ell empranya.

LXI. Com lemperadriu dalemanya vench a pipi rey de france.

LXII. Com lo rey pipi trames II fills de cavallers al mas hon la massipa filla del emperador dalemanya era he que la li daguessen amenar.

LXIII. Com la massipa filla del emperador dalemanya fou devant lo reu pipi e devant mperadriu sa mare.

LXIII. Com lemperadriu sen fou tornade en sa terra e lemprador feu justicia del comte e de tots cells qui consentien a la mort de sa filla.

LXV. Com lo rey pipi engendra son fill Carles maynes.

3. Com es pot veure, els noms inventats alternen amb els reals: Clovis, Clothaire, Chilpéric, Thierry ... són noms de la dinastia merovíngia.

4. Fol XVIr (31 de la numeració nova en llapis que es troba a la part superior del foli).

ambaixadors de l'emperador d'Alemanya que ofereixen la seva filla en matrimoni, proposta que és acceptada pel rei. A partir d'aquest capítol, el catàleg atura la successió contínua de noms i anys i comença una narració que s'estén al llarg de set capítols més, ocupant en total cinc folis.⁵ Es tracta d'una història de les aventures dels pares de Carlemany, el rei Pipí i la reina Berta, que es pot relacionar fins a cert punt amb el contingut d'una obra de l'èpica francesa: *Berte aus grans piés* d'Adenet li Rois.⁶ Aquesta és la història que transcrivim aquí amb el títol que encapçala aquest article. El manuscrit no conté cap títol determinat per aquest relat, es limita, com en les altres rúbriques, a resumir el contingut. No obstant això, hem donat a la narració el títol que semblava més adient, ja que el text no ens parla mai de la reina Berta sinó de «la filla de l'emperador» o de «la filla de l'emperador d'Alemanya», sense nom propi.

Dins de la tradició francesa, la història de Berta forma part d'un conjunt èpic i llegendari entorn del naixement de Carlemany i la seva infantesa i joventut. Aquest conjunt comprèn tres obres: *Berte aus grans piés*, *Mainet* i *Basin*. El relat de Berta es troba en la versió refosa per Adenet li Rois que pertany a l'últim quart del segle XIII, en un text intercalat en la *Chronique rimée* de Philippe Mousket de voltants del 1250 i en una versió en prosa del segle XV: *L'histoire de la royne Berte et du Roy Pepin*. Sembla, no obstant les dates proposades, que existia una tradició poètica de la llegenda de Berta a finals del segle XII, car es coneix una al·lusió a una redacció versificada feta per un tal Robert⁷ i un resum del relat a la *Chronique Saintongeaise* de 1225.⁸

En el text d'Adenet, Berta és filla dels reis d'Hongria, Floire et Blanchefleur, es casa amb Pipí i, a la nit de noces, és substituïda per Aliste, la filla de la seva serventa, la qual roman al costat del rei i engendra dos fills, Rainfroi i Heldri. L'engany es descobreix quan la reina Blanchefleur visita la seva filla. Berta recupera el seu lloc i poc després neix Carlemany.

5. Del foli XVIr (31 en llapis) al XXr (35 en llapis).

6. Publicada per Albert Henry en el vol. XXIII dels «Travaux de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université Libre de Bruxelles», Presses Universitaires de France et de Bruxelles, 1963. N'hi ha també una edició de U.T. Holmes, *Adenet li Roi's Berte aus grans piés*, University of North Carolina, Studies in the Romance Languages, Chapel Hill, 1946.

7. Faral, en *Pour l'histoire de Berthe au grand pied*, «Romania», XL, 1911, pàgs. 93-96, publica uns versos del Ms. llatí 6765 de la Bibliothèque Nationale de Paris, que fan pensar que a finals del segle XII un tal Robert hauria començat un poema sobre Berta.

8. El resum està publicat a l'edició d'Henry, op.cit., pàgs. 34-35, i a G. Paris *Histoire poétique de Charlemagne*, Ed. A. Frank, París, 1865, pàg. 224.

El resum de la *Chronique Saintongeaise* no és massa diferent, menys precís, però, en alguns detalls: només surt el nom del rei Floire d'Hongria, la reina Blanche fleur és anomenada «la meira Berta» i la serventa «la maitra», no se'ns diu el nom de la filla d'aquesta, només els de Reimfré i Audri. Fora del de Berta, doncs, els únics noms que trobem en el resum són els masculins. D'altra banda, la *Chronique* no diu res del naixement de Carlemany i l'ordre dels esdeveniments finals és diferent: el rei Pipí surt a caçar al bosc on es troba Berta amagada, el rei s'enamora d'ella, la unió amorosa es produeix en un carro on ella mateixa descobreix al rei la seva identitat. No se'ns diu que el fruit d'aquesta unió sigui Carlemany.

Si comparem el relat català amb els francesos veurem que hi ha diferències importants: «Blanchaflor» és la mare de Pipí, no la de Berta com a la versió francesa, el seu marit és Nilsabet, no Floire. Pipí es casa amb la filla de l'emperador d'Alemanya, no se'ns dona, però el seu nom, ni el de la mare, anomenada sempre «l'emperadriu d'Alemanya», ni el del comte, ni el del «prom del mas»: En el *Libre de les nobleses* només trobem el nom de Blancha flor, mare de Pipí, Nilsabet, Pipí i els seus fills Lotary i Carles Maynes. El silenci dels noms es pot explicar pel fet de ser una versió resumida, no s'ha d'oblidar, però, la possibilitat d'una redacció basada en una genealogia, car és en aquest tipus de textos on es copien només els noms de la línia masculina que transmet l'herència, la línia femenina no interessa més que quan fa aportació de la corona, això explicaria que trobéssim el nom de Blancha flor, car és per ella que Nilsabet serà coronat i regnarà després Pipí. Altres diferències poden ésser adduïdes: en el relat català és un comte qui du a terme la traïció, no la dida de Berta com en el text francès, la protagonista no és a la cort quan es realitza la substitució en el llit nupcial, ni vol atacar la falsa esposa amb un ganivet. Se'ns diu que la filla del comte, a qui anomena «la pertera», ha tingut un fill, no es diu ni Rainfroï ni Heldri, però. Els pares de Berta no són els reis d'Hongria, sinó emperadors d'Alemanya. L'emperadriu identifica la seva filla sense fer esment del tamany dels seus peus ni de cap altra deformitat i, finalment, Carlemany és engendrat en un carro, enmig d'una sortida per anar a caçar.

M. Coll i Alentorn considerava que la genealogia que trobem en el *Libre de les nobleses* no derivava de cap text francès i que probablement era «una fantasia forjada per algun català (o provençal), potser perquè servís d'encapçalament a la no menys fantasiosa crònica atrila

buïda a Filomena, suposat secretari de Carlemany».⁹ La crònica a la qual es refereix Coll i Alentorn és la coneguda com a «Pseudo-Filomena», crònica que no contenia la llegenda de Berta. Francesc sembla conèixer bé les llegendes carolíngies, inclou també en el *Libre* una versió catalana del *Pseudo-Turpi*¹⁰ i una altra d'*Amis et Amiles*.¹¹

Francesc no segueix la cançó de gesta francesa d'Adenet. Si fos així, hagués aprofitat els recursos literaris que ofereixen alguns temes com el de la grandària dels peus i seria més precís en la identificació dels personatges. Sembla, en canvi, més a prop de cròniques o resums del tipus de la *Chronique Saintongaise*, i pel to de l'expressió potser encara podríem dir que escriu de memòria, amplificant amb collita pròpia el fil d'una història que coneix en els seus detalls més essencials. Segurament no és així, car Francesc copia, en aquest cas, un manuscrit anterior, probablement el mateix que serveix de base a un altre, anònim, de finals del segle XIV, en paper, que inclou també una genealogia fantàsica dels reis de França.¹² Coll i Alentorn proposava que ambdós manuscrits seguien una mateixa font i, en el cas de la llegenda de la filla de l'emperador d'Alemanya, aquesta hipòtesi resulta ben certa. El manuscrit ha perdut els folis inicials, la primera rúbrica que podem llegir diu: «Del VIIIè rey de ffrança qui hac nom Claqueires», manquen els set anteriors. Inclou una genealogia molt semblant: Clodoveo, Claqueires, Claqueires Robert, Clodoveo, Tyrin, Cloqueyres, Xeldereich, Robert, Tyrin, Claqueires, Crestyrin, Giga, Robert, Phelip, Varenos, Arbot, Robert. Aquí, el manuscrit sembla haver perdut algun foli perquè al final del 2v es pot llegir: «Del XXI rey de ffrança qui hac nom Robert» i, en començar el foli 3 es troba un text que no té res a veure amb aquesta rúbrica, és la continuació d'un relat de Berta, quan aquesta es troba perduda en el bosc. La darrera frase del paràgraf diu: «Ara laxem estar la ystoria de la filla del Emperador qui romàs en lo mas e parlem de Pipí rey de ffrança» i, automàticament, es copia una altra rúbrica: «Com Pipí rey de ffrança anant cassant per lo bosc vench a la casa hon estava la filla del Emperador d'Alemanya per mas-sipa la qual emprenya», aquí s'inclou la història de Berta que és frag-

9. Coll i Alentorn, op.cit., pàg.499.

10. Publicat per M.de Riquer *Història de Carles Maynes e de Rotllà*, Barcelona, Biblioteca catalana d'obres antigues, 1960.

11. Publicada per Aramon i Serra *Novel·letes exemplars*, Barcelona, Barcino, 1934.

12. És el manuscrit 152 de la Biblioteca Nacional de Catalunya, estudiat per J.Rubió *Algunes interpolacions en els manuscrits de la Crònica d'en Desclot*, «Estudis Universitaris Catalans», VI, 1912, pàgs. 130 i ss.

mentària, comença, com es pot veure per la rúbrica, en el moment en què Pipí surt a caçar al bosc on es troba la filla de l'emperador. Aquesta història fragmentària, ocupa des del foli 3r al 6v i segueix quasi al peu de la lletra el mateix text que el *Libre de les nobleses*. No tenim les dades inicials perquè la història queda incompleta, però Berta és anomenada «la filla de l'emperador», els seus pares «emperador» i «emperadriu» «d'Alemanya» i la successió dels episodis és pràcticament idèntica. També aquí, els únics noms que es donen són el del rei Pipí, els dels fills tinguts amb Berta «Lotari» i «Carles Maynes», aquest engendrat en un carro quan Berta, després del matrimoni, va de cacera per acompanyar el seu marit. Aquesta Berta sense nom tampoc no és reconeguda pel tamany dels peus, dels quals no se'n parla mai, i s'allunya de la cançó de gesta en els mateixos detalls que ho feia la compilació de Francesc.

La llegenda de Berta es troba, també, en altres tradicions romàniques. Hi ha un poema franco-italià *Berta de li gran pié*¹³ en el qual Carlemany és fruit de la primera relació de Berta i «Pepin» (en els textos catalans es Lotari el fruit d'aquesta unió) i la trobada amorosa es realitza en un carro a l'aire lliure «por li calor»,¹⁴ (recordem que tant en el relat del *Libre* com en el del manuscrit 152 el carro es justifica perquè van de cacera, Berta i Pipí ja són casats i Carlemany és el segon fill). L'episodi del carro es troba també en els *Reali di Francia* i, per aquest fet, es justifica etimològicament el nom de «Carles» en el text.¹⁵ Els dos textos italians, però, són molt més elaborats en les seves estructures narratives i s'allunyen del primitivisme dels relats catalans. Ambdós inclouen el detall del tamany dels peus de Berta i tots els personatges tenen nom propi.

Uns altres relats de la llegenda de Berta que han d'ésser esmentats aquí són els castellans. Un dels més complets es troba a la *Gran conquista de Ultramar*,¹⁶ on la història de Berta forma part, junt amb la

13. Publicat per A. Mussafia, «Romania», III, 1874, pàgs. 91-107, i IV, 1875, pàgs. 339-364.

14. *Berta de li gran pié*, v.1131.

15. Andrea da Barberino, *I Reali di Francia*, publ. per A. Roncaglia i F. Beggato, Gherardo Casini Editore, 1967, pàgs. 571: «... E saputo Pipino come l'aveva acquistato in sul carro allato al fiume del Magno... volle il re Pipino ch'el figliuolo per rimembranza avesse nome Carro Magno...»

16. La *Gran Conquista de Ultramar* és una compilació històrico-novel·lada de les Croades, feta a principis del segle XIV. Segueix bàsicament la *Estoire d'Oultre-mer o Livre d'Eracles*, traducció francesa de la *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum* de Guillermo de Tiro. N'hi ha una versió impresa a Salamanca el 1503 i tres manuscrits incomplets. Fou editada per Pascual de Gayangos a la «Biblioteca de Autores Españoles», Madrid, Rivadeneira, 1877. Inclou llegendes d'origen divers, entre les quals es troben les de la infantesa de Carlemany i les relacionades amb el Cavaller del Cigne.

de *Flores y Blancaflor* i la de *Mainete*, d'un conjunt genealògic sobre la infantesa de Carlemany. El text castellà s'allunya tant dels catalans com dels francesos i dels italians en molts detalls com, per exemple, els noms dels germanastres de Carlemany, «Manfre» i «Carlon», el nom del mateix fill «Carlos Mainete el Bueno», Berta és filla de «Blancaflor e de Flores», rei d'Almeria, la identificació de Berta per part de la mare no és visual sinó que per la manca de llum a la cambra ha de palpar els peus que ja no destaquen per la seva grandària sinó per la unió dels dos dits del mig, detall que ens porta cap a una altra tradició folklòrica de les dones amb peus d'oca.¹⁷

Una versió una mica diferent es troba en un manuscrit que transcriu una crònica derivada de la *Estoria de España* que va fer compilar Alfons X. Es troba a la Biblioteca Nacional de Madrid i va ser editada per Gómez Pérez, que pensa que és del segle xv.¹⁸ Aquest relat és molt més extens, encara que el fil argumental és el mateix. Només petits detalls marquen diferències que no fan canviar per res el contingut com, per exemple, que sigui la filla de la minyona qui té units els dos dits del peu en lloc de Berta.

En la tradició castellana, la llegenda de Berta va sempre unida a la de *Flores i Blancaflor* i a la de *Mainete*, tot formant un cicle narratiu sobre la infantesa de Carlemany, incorporat a textos de tipus genealògic o cronístic, de ben segur, segons el mateix Gómez Pérez, des del segle XIII. En aquest sentit, arriba fins al llibre IX del *Libro de las bienandanzas e fortunas* de Lope García de Salazar, narració genealògica dels reis de França, compilada entre 1471 i 1476 i que inclou, també, una versió abreujada de les tres històries.

No em voldria estendre gaire més en la comparació de les diferents versions romàniques, ja em vaig ocupar d'aquest tema en un altre article al qual remeto al lector que vulgui ampliar la informació,¹⁹ només voldria, per concloure aquest apartat, concretar que, en conjunt, els textos de la llegenda de Berta es podrien dividir en dos grups bàsics: per una banda, narracions ben estructurades literàriament, generalment

17. Les figures de les reines palmípedes eren freqüents a França en la tradició literària i en els vitralls. Sembla que ens podríem remuntar, pel que fa al seu origen, fins a la reina de Saba, de qui la tradició diu que no ensenyava mai els peus per causa d'alguna deformitat o grandària.

18. Publicada per J. Gómez Pérez, *Leyendas medievales españolas del ciclo carolingio*, «Anuario de Filología», Maracaibo, 2-3, 1963-64, pàgs. 57-136. Gómez Pérez dona la lletra X a aquest manuscrit del qual no diu la signatura.

19. Anna M. Mussons, *Berthe ou le labyrinthe généalogique*, «Revue des Langues Romanes», XCIV, 1, 1990, pàgs. 39-59.

extenses, en les quals tot es justifica i cada fet té la seva causa i el seu desenvolupament, es donen els noms de tots els personatges i hi ha una coherència que palesa la mà d'un expert narrador que busca quelcom més que una senzilla enumeració de fets i dades, en aquest grup hi hauríem de situar el text d'Adenet i els italians; d'altra banda, trobem els relats en forma resumida, més breus, obviant els detalls i els noms, són notes que amplifiquen l'aparició d'un personatge en una genealogia o un text cronístic, els catalans, castellans i part dels francesos pertanyen a aquest segon grup. És clar que la història de Berta ofereix, en el seu conjunt romànic, un exemple d'allò que podria ser la transició que es produí en l'Edat Mitjana de les narracions de tipus cronístic cap a les novel·les i a l'inrevés, car aquelles s'havien nodrit, en gran part, de contes i històries procedents d'altres tradicions i folklores. La llegenda de Berta tenia grans possibilitats perquè anava lligada a un fet singular: el privilegi d'engendrar Carlemany. El seu lloc en les genealogies no presentava cap dubte i d'altra banda, comprenia, no sabem si des del començament, un conjunt de temes que la conduïen inevitablement al camí més suggeridor del conte i la narració fantàsica: l'estigma físic d'identitat (tamany dels peus o reina palmípeda), la substitució en el llit nupcial, l'abandó en el bosc a canvi de conservar la vida, l'ocultació de la identitat, el retrobament, la restitució... components que ens porten molt lluny i ens lliguen la llegenda de Berta amb moltes altres de caràcter universal.

Pel que fa al text que transcriu tot seguit, he regularitzat la *v* i la *u*, les minúscules i majúscules, els accents i la puntuació. He desfet les aglutinacions d'articles, preposicions, pronoms i noms, que eren molt freqüents, quan feien difícil la comprensió procurant sempre de no afegir ni treure lletres. He resolt les abreviatures de manera uniforme i he eliminat les *h* inicials de la conjunció «e», de la preposició «en» o de l'article «un» quan en portaven. Pel que fa a la resta, respecto la grafia del manuscrit, malgrat la manca de regularitat de Francesc que no és massa acurat com a copista.²⁰ Poso entre claudàtors les lletres oblidades i afegeixo les que s'entendria que hi foren pel fet d'un senyal d'abreviatura que no sempre s'hi troba.

20. Trobem, per exemple, «Embaxadors»/«ambaxadors», «compayona»/«companiona», «endurat»/«andurat», «meravellave»/«merevellave», «pertera»/«partera», finals de mot en —a o en —e indistintament, *h*-inicials que no hi són de manera fixa, confusió de —m— i —n— en algunes paraules...

2. TEXT

[F.16r] Aprés del príncep Nilsabet rey de France, regnà son fill Pipí e fo lo XXVè rey de France en l'any de Nostra Senyor Jhesús Crist DCCLXXXIX, lo cal Pipí com fou coronat del regne de France conquerí tota Bretanya, la cal era de sarayns qui l'avien tengude be XXIIII anys. E com hac conquerida tota Bretanya vengueren-li embaxado[r]s de l'emperador d'Alemanya los cals hacullí honradement e los dits ambaxadors digueren al rey Pipí de part de l'emperador si volia pendre per muller sa filla de l'emperador e lo rey, qui ja sabia que era de les belles donzelles del món, sí respòs graciozament que li playha molt e que n'era molt alegra de fer lo matremoni.

E axí los embaxadors per part de l'emperador fermaren lo matrimoni ab lo rey Pipí ab llurs penes e axí com se pertany de tals senyors e, fet assò, los embaxadors ab gran alegria preseren comjat del rey Pipí per tornar-se vers l'emperador.

E axí ells partiren e tornaren-se'n a lur senyor l'emperador d'Alema[n]ya e com foren devant ell sí li contaren lo bell aculliment que Pipí rey de France los avia fet e la bona resposta que ls avia feta del matremoni e l'avien fermat e jurat. E lo emperador fou d'assò fort alegre e féu metre a punt sa filla honradement e comanà-la a un comte molt honrat d'Alamania que la menàs al rey Pipí de France. E lo dit emperador e l'emperadriu sa muller sí li donaren per compa[n]yona a lur filla, la filla del dit comte qui era aytan gran com ella e altres donzelles qui eren al servici de la filla de l'emperador. E [l']emperadriu pregà sa filla cant se dech partir per anar a son marit en France que cant ella fos allí que li fes assaber son estament e la filla respòs que [h]u faria molt volenter e hu promès e jurà. E abtant la filla ab lo dit comte preseren comjat de l'emperador e de l'emperadriu e meseren-se al camí per tirar la via de France. E lo dit comte anant per lo camí sís pensà dins son cor una tració contre la filla de l'emperador molt gran: so és en quina manera la feria morir e que sa filla qui era sa compa[n]yona fos muller del rey Pipí e regina de France axí com la filla de l'emperador.

E hanant axí per lo camí pensant la tració sí esdevengren en un gran bosch qui era prop la ciutat de París e aquí comensà a descobrir sa voluntat a n'aquells qui ab ell anaven. E cant ho ac fet los més [f.16v] consentiren-ho mal llur grat pus als no-y podien fer e les dites donzelles també pus no [h]u podien remediar. E aquí lo comte féu des-

cavelcar la filla de l'emparador qui ja sentia la tració que avia a morir sí descavelcà ab dolor de cor e pres comiat de les donzelles sues molt dolorosament plorant axí com cella quis veyà la mort denant e de continent lo comte féu manament a dos escuders seus que la amenassen dins lo bosch e que aquí la degollassen, e encare féu manament que si y avia nengú que contrestàs nen sonàs mot que decontinent morís sens naguna mercè.

E axí los dos escuders, per pahor del comte qui era lur senyor, sí prengue[re]n la donzella e amenaren-la al desert dins lo bosch lo cal era fort fareste lloch, e con la agren dins e la volgren degollar, la donzella s'aginollà plorant als peus dels escuders e clamà-los mercè piedosament: que ella no morís en aquella mort mas que la gequissen estar aquí al bosch e que morís de fam. E los dos escuders, com la vaeren axí plorar ten agrement agueren-ne pietat e no la volgren hociura e llexaren-la estar al bosch e van-se'n tornar al comte e digueren-li que l'avien degollade al mig del bosch e après l'avien soterrade per so que nangú no la trobàs. E lo comte com sabé que l'avien morta e soterrade axí com los escuders li avien dit, de continent féu abillar sa filla de les vestedures de la filla de l'emperador e ab gran honor que li feyhe sí vench fins a la ciutat de París e molt honradement meseren-la al palau del rey de France lo cal rey se penssave que ella fos la filla del emperador. E aquí pres-la nubcialment devant l'altar e feren grans sollassos e alegries e jochs axí com pertany a nocces reals e dins poch dies ell l'ach empre[n]yade.

Ara lexem esta istòria e tornem a parlar de la donzella filla de l'emperador qui romàs en lo bosch sola, trista, plorosa, que no sabia què fer sinó plorant ab cor devot reclamave a Nostra Déu Jhesús Crist e la Verge Maria li ajudassen e la gordassen de mal.

[F. 17r] Devets saber que un dia s'esdevench que dos fills d'un pagès qui estave a l'entrant del demont dit bosch sí anaren cassar e axí com anaven per lo bosch ells atrobaren la donzella filla de l'emperador d'Alemanya e com la vehere[n] estaren fort meravellats e acostaren-se a ella poch a poch per que la poguessen escosir, e com foren un poch llun[ny]et ella los féu senyal que no aguessen pahor d'ella, per ells s'[h]i acostaren e vaeren que era donzella molt bella e gallarde e demanaren-li com era aquí e la donzella respòs que era massipa qui s'era de fora viade de camí e no sabia exir del bosch la cal avia dos jorns endurat que no avia menjat ne bagut.

E los dos germans com l'agren hoyda sí n'agueren pietat com la

vien que agués tant endurat e la veyen tant bella e tant llassa que an vides podia parlar e llavors digueren-li:

—«Amiga, non j acs pahor que nagú no-us farà mal, mas si vós volets estar ab senyor, venits-vos-ne ab nos al nostra mas e aquí estarets ab nostra pare e ab nostra mare e dar-vos han bona soldade e a me[n]jar e a beura e farets les faenes del mas axí com és acostumat e amar-vos ha axí com si érets llur filla».

E la donzella respòs als dos jermans que ella ho farie volenters, e los dos germans qui eren infants preseren-la per la mà e tragueren-la del bosch e menaren-la al mas lo millor que pogren, per la gran fableze que avia per lo andurar que avia fet e per la gran pahor que avia aguda en lo salvatge bosch, e no és meravella si era esgayhade ne espeordida com fos donzella delicade e filla de ten alt senyor ques béés sola en tan forest boscatge, ans fou meravella com no morí de glay e de pahor.

E cant lo pare e la mare dels infants vaeren aquesta donzella agrenna gran goig com tan bella e tan gallard[a] era e, de pietat que n'agueren com tant avia endurat, donaren-li a menjar de bons hous per comfortar-la. E mentre menjave, los dos fills contaren a llur pare en quina manera l'avien trobade en lo bosch, e cant lo pare e mare dels infants aguere[n] hoyt assò que ells deyen, resposeren que no podia ser que aquella massipa no vengués de bon lloch, e après, lo prom de la case demanà a la massipa de qui era filla e ella no ls volch dir la veritat mas dix-li que era filla d'un prom axí com ell mateix s'era e [f.17v] que volia estar ab senyor per que no li fes messió e so poch que ella avia s'avía mester.

Dons dix lo prom del mas: —«Na fadrina, vos volets estar ab nos?» e ella respòs-li que hoc volentera e axí ells s'avinentaren del preu e estech aquí ab ells com a serventa e daven-li bona soldade tala com era la costuma.

Are llexem estar la istòria de la filla de l'emperador e tornem a parlar de Pipí rey de France.

Devets saber que cant vench a cap de pochs dies que'l rey Pipí hach preza la muller, volch anar a casse en la forest e, per voluntat de Déu, sí vench en aquell mas hon la donzella filla de l'emperador estave e demana al senyor del mas sis porien dinar aquí. E re[s]pòs lo prom del mas, qui no coneixia lo rey: —«Hoch senyor, molt volenters, mas no-us daré sinó pa d'ordi com no n'[h]i [ha]gué d'altre». Respòs lo rey: —«Per fam que avia plau-me molt, car vuy no res menjat d'aquest dia». E n'après lo rey descavelchà e daren recapte a son rossí

e meseren la taula, daren d'aquell pa d'ordi e d'aquell companatge que avie en case, e la donzella qui hach portade aygua fresca de la font ab lo cànter al cap e cant lo rey la viu tant bella enamorasse'n encontinent e dix al prom del mas:

—«Quina massipa és aquesta en prom?, és vostra filla?»

E lo prom respòs que no era filla ans era massipa que tenia en case ab soldade:

—«E sapiats que mos fills eren anats cassar e trobaren aquesta en lo bosch e menaren-la assí, e nos dam-li soldade e fa'ns les faenes del mas».

E dix lo rey Pipí al senyor del mas que la hi lliuràs pus no era sa filla e si ho feya que ell na valria més. E lo se[n]yor del mas gitau fort luny, però ell no conexia que fos lo rey Pipí, e lo rey descobrí's llavors al senyor del mas dient-li com ell era lo rey Pipí e, si la li lliurave, que li farie gran bé. E llavors lo senyor del mas com li hoy dir que era son senyor lo rey Pipí tantost ficà lo genoll en terra e besà-li la mà demenant-li perdó com no l'avía conegut e dix-li axí:

—«Senyor, per sert sapiats que yo no-y consentiria, que prom vell son de vuymes, que no me'n carregaria la mia ànima, mas sius ho trobats ab ella que-us ho prenats, que en als no seria consent».

Abtant lo rey Pipí s'epertí del prom e acostà's a la massipa e presse a burlar [f.18r] ab ella e dema[na]-li de cortesia. E la dite massipa feye-se tuscha e esquiva e no [h]u soferia gaire empero tant li anà entorn lo rey e la cortejà que aquella nit jach ab ella e la donzella romàs prenys per que ella ho dix al rey, però lo rey Pipí no sabia que ella fos filla de l'emperador ne ella no li'n dix res ne al rey ne al senyor del mas. E n'aprés, lo rey Pipí dix al senyor del mas lo sendemà maytí cant fo llevat:

—«En prom, prech-vos que aquesta massipa vostra sia ben gordade per so com ella roman prenys de mi, e yo jaquesch-vos permissió assats per que pensats d'ella bé e gint».

E donà una cantitat de monede bona al prom per que servís bé la massipa e altre cantitat per hostalatge, e puy's pres comjat de tots aquells del mas e cavelchà e tornasse'n a son palau ab los seus cavallers, que trobà quel cercaven.

Are lexem estar aquesta istòria e parlem de la emperadriu d'Alemanya mare de la dite donzella.

Devets saber que la emperadriu d'Alemanya se meravellave molt com no avia agude lletra ne sertificassió de sa filla reyna de France,

axí com emprès ho avien, e encare que no sabia si era morta o vive per què li'n feye lo cor mal. E dix a l'emperador son marit que molt se meravellave de llur filla que res no avie sabut, e l'emperador li consentí que y anàs e que vaés si era morta o viva. E cant la emperadriu hac hoyt lo manament e la lliència de l'emperador son marit vas aparelhar molt noblament axí com se perta[n]yia a emperadriu, e puys pres comjat de son marit e tirà la via de France. E cant fo pres la ciutat de París lo rey Pipí ho sabé e exí-li a carrera e rehebé-la onradement e la acompanyà fins lo palau o hostel que ja avia emprès la sua companya. E lo rey Pipí cuydave's que la emperadriu fos sa sogra e no [h]u era. E cant la emperadriu fo en sa pozade demena primerament al rey Pipí de sa filla si era morta o viva o com estave, e lo rey respòs-li que sana e alegre era, e que avia emfantat, que jahia pertera al lit ab un fill que tenia al bras e que l'anàs veher cant li plagués. E la dita emperadriu qui's pensave que aquella fos sa filla ach-ne gran pler e dix que la ixia veura e decontinent la anà veure e lo rey Pipí acompanya-la-y. E com foren al palau del rey la emperadriu entrà en la cambra e lo rey romàs de fora al porxa e com la emperadriu fou prop la reyna conech que no era sa filla e vas tote mudar de color que fou com a morte e exí fora de la cambra al rey Pipí qui la esperave e[n] lo [f.18v] dit porxo e dix tot cridant que aquella no era sa filla, e lo rey Pipí dix a l'emperadriu que aquella que'l comte li avie menade avie preza per muller e —«yo — dix lo rey— pensave que fos vostra filla, per què e vos e yo seriem estats enganats per lo comte al cal vosaltres le fiàs en fe, e per sert yo vull saber la veritat d'aquest fet com és estat».

Ab tant lo rey se n'entrà en la cambra on jahia la pertera e volch saber d'ella la veritat com fo e la emperadriu romàs defora al porxo molt trista en sí matexa, e lo rey demanà a la reyna com era estat allò e ella dix-li enaxí:

—«Senyor per cert yo-us diré la veritat ab una condició: que no prenga mort».

E lo rey re[s]pòs-li:

—«Digats-me la veritat car yo-us assegure per ma corona que per assò no pendrets mort».

E llavors la reyna dix al rey Pipí:

—«Per sert senyor vos dich que com mon pare lo comte fo en aytal bosch qui és après d'aquesta ciutat de París, sí féu pendra la filla del emperador a dos escuders seus e que la mesessen dins aquell bosch e que allí la degollasen, e los dos escuders faeren lo manament de mon

pare lo comte e, quant l'agueren degollade, soterraren-la en lo dit bosch segons que digueren a mon pare e, com mon pare ho ac sebut, sí pres les vestedures de la dite filla de l'emperador e vestí-les-me mal e greu que-m sabé com axí l'avie fete morir e assò féu per tal que semblàs aquella».

E questes coses deyha tota plorant.

E com lo rey Pipí ach entesa la rahó de la reyna hac-ne en son cor pietat e partís d'ella e venc-se'n a la emperadriu e comta-li sò que la reyna li avia dit, e la emperadriu, com sabé que sa filla era morta e ten cruel mort e ten vil encara, sens tort que no tenia, féu-ne gran dol e no era maravella. E lo rey Pipí, estant axí, saltà-li lo cor a la serventa qui era tan bella del mas del pagès cant ell anà a cassà, lo cal pagès li dix que sos fills l'avien trobade al bosch tan bella e tan gallarda, e com jagué ab ella e romàs prenyade e, estant en aquest pensament, deslliberà [e] dix-lo a la emperadriu ja si fora aquella sa filla e la emperadriu pregà lo rey, com l'ach entès, que per amor de Déu ly [h]i volgués tremetre per veura si seria aquella e encontinent e la n'obehí e y tramés.

[F.19r] Demantinent que la emperadriu ach pregat lo rey Pipí que trematés per aquella massipa que era al mas del pagès, ell se féu venir dos fills de cavellers los cals eren estats ab ell en aquell mas del pagès on aquella masipa era e dix-los: —«Enats en aquell mas on l'altre die nosaltres fom e diets en aquell prom del mas que us liura per manament meu aquella massipa sua e puys amenats la assí devant mi e devant la emperadriu e assò fets saviament e bona».

E encontinent aquells dos fills de cavellers anaren-hi e la emperadriu tornasse'n en la posade sua ab gran dolor de cor que avia de sa filla. E cant los dos fills de cavellers foren al dit mas trobaren la massipa prenys e grossa e digueren al prom del mas que per manament del rey Pipí que-ls liuràs la massipa sua per so que la-y amenassen com ell de tot en tot la volia. E lo prom, de pahor que ac e ja que conexia los dos gentils homens qui y eren estats ab lo rey, demantinent la los lliurà e aquells reheberen-la honradament e bona, e puys cavalcaren e anaren a lur senyor lo rey Pipí.

Cant los dos fills de cavellers foren ab la massipa del mas devant lo rey Pipí, lo rey la conech que era aquella e assech-les de costa[t] ab sa muller en semps quis era llevade del part, e la dite muller conech tentost que era la filla de l'emperador mas non féu res aparés. E après lo rey sí tramés missatge a la emperadriu que vingués al palau e mosla

trar-li hia una massipa que era estade trobade en un bosch per dos fills d'un pagès d'un mas com anaven cassant per lo bosch e ja si seria sa filla o no. E de continent la emperadriu qui hoy tal missatgeria cavalchà e vench al palau del rey e axí com la viu de luny coneix que aquella era sa filla e acostass'[h]i e van-se bessar e abraçar e agren molt gran goig e no era meravella per so com li avien dit que al bosch l'avien degollade e soterrade. E la dite emperadriu, quan se fo asseguda, giràs al rey Pipí e dix-li:

—«Senyor en rey, per cert vos dich que aquesta és ma filla vertaderament, perquè us requir que sia fet dret e justícia d'equets afers».

E lo rey respòs-li que [h]u faria molt volenters mas abans que faés justícia sí volch saber per bocha de la filla de la emperadriu la veritat axí com era estat. E la donzella li [h]u comtà tot axí com demont avets vist: com lo conte manà a dos [f.19v.] escuders que la degollassen dins lo gran bosch e com los escuders cant l'agren dins lo bosch pres-los pietat d'ella e lexare[n]-la, e après que dos jorns foren passats dos infants d'un mas trobaren-la, los cals la amenaren al mas de llur pare e ella dix-los que era massipa, que era perduda, que avia arat lo camí, e axí ells la prenguen al mas lo prom e sa muller e afermaren-la per massipa, —«e axí yo fuy restaurade».

E com tots hoyren l'aventura d'ella, de pietat ploraven e lo rey, com l'ach entese tentost sí va fer pendre la muller primera filla del comte e cant ho hac fet hagué consiència en si mateix que non faés justícia per so com no y avia consentit ne s eren fetes aquelles coses ab sa voluntat ans li sabé greu e per aquesta raó no li volch dar mort mas hac de consell de sos savis que la mesés en un monestir de dones e axí ho féu e encare que plach a l'emperadriu que axí fos fet, la cal prés morí per temps al dit monestir, e lo fill, cant fo gran lo pare, lo rey Pipí lo féu conte en sa terra.

E encontinent lo rey Pipí pres per muller la dita filla de l'emperador e, cant fo fet, membrà-li lo plaer que hagren fet los dos infants fills del pagès, com la tragueren del bosch e la menaren al mas e la restauraren e encare que li hagren bon solàs en so de llur, e per amor d'assò, ab voluntat del rey qui y consentí de bona voluntat, donaren tal joyha al pagès e a sa muller e a sos fills que tos temps foren benhe-nans e encare que ls enfranquí lo mas.

E puy a poch de temps va infantar la regina filla de l'emperador un bell fill lo cal li meteren nom Lotary e encare que volch la regina

quel pagès e sa muller fossen compares del batejar per so com lo dit fill fo engendrat en lo dit mas.

E la emperadriu mare de la reyna, com lo rey ach preza sa filla a benedichció e fetes les noces, après d'alguns dies pres comjat del rey e de sa filla e tornasse'n ab gran goig en sa terra.

Cant la emperadriu fou devant son marit l'emperador d'Alamanya, contà-li tot lo fet axí com era pres a sa filla e com l'emperador ho ac hoyt tench-ho a fort male hobra e lege que lo comte hagués gosat assejar tal cose a se filla la cal havie comanade en fe per què fo fort dolent e irat [f.20r] e no-s era maravella hon demantinent lo féu pendre e amenar devant sí e puy l'emperador dix devant tot lo poble la malvestat quel comte avie fete a sa filla la cal havie comenade en fe per què volia fos jutjat davant tots e cant l'emperador hac comtat al poble la trayció quel comte avie fete va-li fer llevar lo cap e encare féu justícia de tots los qui y avien consentit salvant los dos escuders que féu retenir qui devien degollar sa filla, e per què n'agren pietat que no li feren mal donà-los l'emperador honrade vide de les rendes del comte traydor que avie escapssat e axí foren los dos escuders restaurats de mort però ells n'agren gran pahor.

Devets saber que lo rey Pipí fou anat u[n] dia a casse e sa muller filla de l'emperador lo-y seguí hanant en un carro abillat e lo dit Pipí fou dins lo bosch en la casse e vench-li en cor ques delitàs e agués solàs ab sa muller la reyna lo cal dormí una nit ab ella sobre la dite carreta e emprenyà-la d'un bell fill e cant la reyna per son temps ach infantat meseren nom a l'infant Carles Maynes, e regnà Pipí rey de France XI anys, e puy morí, lo cal fo sebellit en lo monestir de Sent Dionís.